

В. М. ШЛАПУНОЎ, М. Ф. НАДТАЧАЕЎ

НАВУКОВЫЯ АСПЕКТЫ ВЫРОШЧВАННЯ КУКУРУЗЫ НА ЗЕРНЕ

Каштоўнасць кукурузы ў якасці збожжавай культуры, якая мае велізарныя патэнцыяльныя магчымасці прадукаваць высокія ўраджаі, не выклікае сумнення. У шэрагу краін (ЗША, Італія, Францыя, Венгрыя і інш.) яна значна больш прадукцыйная за іншыя збожжавыя культуры. Так, у ЗША сярэдня ўраджайнасць кукурузы ў 1990 г. склада 74,7 ц/га, у той час як пшаніцы — 26,6, жыта — 17,0, рысу — 61,6, аўса — 21,6, ячменю — 29,7 ц/га [1]. Параўнальна высокія ўраджай зерня кукурузы атрымліваюць і ў суседніх з Беларуссю краінах. Напрыклад, у Польшчы сярэдня ўраджайнасць жыта за 1985—1988 гг. вагалася ў межах 23,7—25,8 ц/га, ячменю — 30,4—33,7, аўса — 26,1—28,4, а кукурузы — 43,0—51,1 ц/га [2].

Перадавы вопыт вырошчвання кукурузы ў Беларусі, вынікі даследаванняў, якія праводзяцца ў розных навукова-даследчых установах і Дзяржкамісіі па сортавыпрабаванні, паказалі, што ў спрыяльнія гады ў паўднёвай зоне рэспублікі кукуруза можа даваць ураджай зерня больш за 70 ц/га. Сярэдняя за чатыры гады ўраджайнасць зерня кукурузы (гібыды Бема 18ICB) на Столінскім дзяржсорттаўчастку склада 87 ц/га, што на 36 % больш, чым у жыта (сорт-стандарт Прыма Беларусі), і на 56 % больш, чым у ячменю (сорт-стандарт Пухаўчанка). У пераліку на кармавыя адзінкі гэтая розніца складае 66—78% (табл. 1). На Каstryчніцкай сортавыпрабавальняй станцыі гэтае перавышэнне на карысы кукурузы склада 18—59 % па зерні і 30—81 % па кармавых адзінках. На Шчучын-

Та б л і ц а 1. Параўнальная ўраджайнасць збожжавых культур паводле даных дзяржсортавыпрабавання (сярэдніе за 1989—1992 гг.)

Культура	Сорт (гібыд) стандарт	Столінскі ДСУ		Кастрычніцкая ДСС		Шчучынскі ДСУ*	
		ц/га	к. адз.	ц/га	к. адз.	ц/га	к. адз.
Кукуруза	Бема 18 ICB	87,0	11 658	54,2	7263	58,5	7839
	Бема 160 MB					81,3	10 894
Азіма жытка	Пухаўчанка	55,5	6549	34,0	4012	62,6	7387
Ячмень	Прыма Беларусі	64,1	7756	46,0	5566	64,8	5663

* Сярэдніе за 1990—1992 гг.

Та б л і ц а 2. Залежнасць ураджайнасці кукурузы ад цеплазабяспечанасці і супастаўленне яе з ураджайнасцю іншых збожжавых культур

Год	Сума эфектыўных тэмператур ад мая да верасня, °C	Ураджайнасць збожжа, ц/га		
		кукурузы	азімага жытка	ячменю
1985	891	56,6	37,6	39,8
1986	964	73,7	24,5	19,1
1987	775	23,6	48,4	65,6
1988	1004	103,1	46,2	31,2
1989	967	92,2	72,5	53,6
1990	692	23,0	49,5	43,3
1991	927	83,1	42,6	34,9
Сярэдніе	889	65,0	45,9	41,1

скім сортаўчастку перавагу мае гібыд ранняспелай групы (Бема 160CB), які ў сярэднім за тры гады перавысіў сарты-стандарты жытка і ячменю на 30—74% па зерні і на 48—92% па кармавых адзінках.

Нашы шматгадовыя даследаванні на сярэднеўрадлівай супісанай глебе эксперыментальнай базы «Ліпава» Калінкавіцкага раёна паказалі, што кукуруза (гібыд Бема 181CB) у сярэднім за сем гадоў забяспечыла ўраджайнасць зерня 65 ц/га (табл. 2). Гэта на 42—58% больш, чым атрымана ў доследзе на самых лепшых варыянтах азімага жытка і ячменю. У пераліку на кармавыя адзінкі гэтая розніца складае 61—75%. Аднак для ўраджайнасці кукурузы характэрныя з'яўляюцца больш значныя, чым у ячменю і асабліва азімага жытка, ваганні па гадах. Каэфіцыент варыяцыі склаў адпаведна 49,37 і 32%.

Адзначана моцная карэляцыйная залежнасць паміж ураджайнасцю зерня кукурузы і яе цеплазабяспечанасцю, г. зн. пры ўсіх іншых здавальняючых умовах ураджайнасць зерня кукурузы гібыда Бема 181CB на 90% вызначаецца сумай эфектыўных тэмператур (СЭТ) за вегетацыйны перыяд. Каэфіцыент карэляцыі складае 0,95. Між tym не выяўлена ўплыву эфектыўных тэмператур на фарміраванне ўраджаю лісцесцёблавай масы кукурузы. Каэфіцыент карэляцыі паміж СЭТ і зборам сухога рэчыва ў лісцесцёблавай масе складае 0,05. Гэта значыць, што і ў халодныя гады (700 °C) кукуруза забяспечвала дастаткова высокі ўраджай сухога рэчыва, які, дарэчы, у сярэднім за сем гадоў пры структуры (зерневая і нязерневая часткі), амаль аналагічнай са збожжавымі культурамі, прыблізна ўдвай перавышаў ураджаі ячменю і азімага жытка.

Зыходзячы з атрыманых даных, вылічана ўраўненне рэгрэсіі пры прамалінейнай карэляцыі СЭТ (x) і ўраджайнасці зерня (y): $y = -0,266x - 174,5$. Пры СЭТ (ад мая да верасня) 750 °C можна чакаць сярэднюю ўраджайнасць зерня сярэднярання гібыда (ФАО 210) 25 ц/га, пры 800° — 38,3, пры 900° — 64,9, пры 1000° — 91,5 ц/га. Пад уплывам іншых фактараў (урадлівасці глебы, вільгацезабяспечанасці, узроўню агратэхнікі і інш.) яна можа змяняцца ў той або іншы бок. Тым не менш

зону вырошчвання кукурузы на зерне ў Беларусі можна вызначыць зыходзячы з цеплазабяспечанасці. На наш погляд, мінімум СЭТ для сярэдняранніх гібрыдаў павінен складаць 800°C . У такім выпадку найбольш прыдатнымі для вырошчвання кукурузы на зерне будуць раёны, якія размяшчаюцца на поўдзень ад Камянца—Кобрыча—Бярозы—Івацэвічаў—Лунінца—Салігорска—Любані—Глуска — Светлагорска — Жлобіна—Рагачова—Кармы. Калі ў гэтай зоне кукуруза на зерне зойме каля 10% ворнай зямлі, то плошча пасеваў яе ў рэспубліцы складзе 150 тыс. га. А ўкараненне ў вытворчасць ранняспелых гібрыдаў дазволіць некалькі ўзняць паўночную мяжу вырошчвання кукурузы на зерне і павялічыць пасяўную плошчу яшчэ не менш чым на 50 тыс. га.

Даследаванні паказваюць, што вырошчванне кукурузы на зерне ў паўднёвой зоне можа стабілізаваць атрыманне канкрэтых кармоў па гадах. Так, калі каэфіцыент варыяцый ў кукурузы складае 49, ячменю — 37%, то пры вырошчванні ў гаспадарцы адначасова кукурузы і ячменю ён складае толькі 26%. Гэта азначае, што кукуруза добра да-паўняе яравыя збожжавыя культуры і ў неспрыяльныя для іх гады за-бяспечвае, як правіла, добры ўраджай і наадварот.

Такім чынам, на падставе праведзеных даследаванняў у паўднёвой зоне Беларусі можна зрабіць вывад, што кукуруза мае больш высокі патэнцыял прадукцыйнасці, чым іншыя збожжавыя культуры (азімае жыта, ячмень), і побач з апошнімі дазваляе стабілізаваць атрыманне фуражнага збожжа па гадах. Паўночнай мяжой вырошчвання сярэдняранніх гібрыдаў кукурузы на зерне неабходна лічыць раёны, у якіх сума эфектыўных тэмператур ад мая да верасня не перавышае 800°C .

Summary

The Research done in the southern zone of Belarus revealed, that maize has much higher potential of productivity then other Cereals (rye, barley) and on a level with them gives an opportunity to stabilize getting fodder grain by years. One should consider the regions, where the degree days from May till September does not increase 800°C to be the Northern zone for growing medium-early hybrids for grain (FAO 181-230).

Літаратура

1. Мелюхіна О. Г. Фермерскій зерновы рынок США: его организация и особенности ценообразования: Обз. инф. / ВНИИТЭАгропром. М., 1992.
2. Міжнародны агропрамышленны журнал. 1990. № 1. С. 41—48.